

ROCZNIK TOMISTYCZNY
12 (2023) 2

700 ROCZNICA KANONIZACJI
ŚW. TOMASZA Z AKWINU

ROCZNIK TOMISTYCZNY

12 (2023) 2

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHES JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY

12 (2023) 2

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzusi (sekretarz / secretary), Magdalena Płotka (zastępca redaktora naczelnego / deputy editor), Dawid Lipski, Natalia Herold (internet), Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Michał Zembrzusi, Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Janusz Węgrzecki, Antoni B. Stępień, Arkady Rzegocki, Jerzy Nitychoruk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Piotr Jaroszyński, Pavol Dancák, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam

RECENZENCI / REVIEWERS

Janusz Węgrzecki, Antoni B. Stępień, Piotr Roszak, Marek Prokop, Mikołaj Krasnodębski, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Piotr Jaroszyński, Ignacy Dec, Paul J. Cornish, Imelda Chłodna-Błach, Marcin Bukała, Henryk Anzulewicz

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Elżbieta Pachciarek (j. polski), Bernice McManus-Falkowska, Ewa A. Pichola, Joanna Pyłat, Magdalena Płotka (j. angielski), Christel Martin, Iwona Bartnicka (j. francuski), Adam M. Filipowicz, Michał Zembrzusi (greka, łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Małgorzata Biegańska-Bartosiak

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2023

ISSN 2300-1976

Unikalny numer identyfikacyjny – 493506

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów POLSKA

www.roczniktomistyczny.pl

e-mail: redakcja@roczniktomistyczny.pl

Partner Fundacja PZU

FUNDACJA

Druk i oprawa: Sowa Sp. z o.o., ul. Raszyńska 13, 05-500 Piaseczno
www.sowadruk.pl

Spis treści

Od Redakcji (Artur Andrzejuk)..... 9

Recenzowanie w nauce

Z Antonim B. Stępnem rozmawia Artur Andrzejuk..... 11

Rozprawy i artykuły

Artur Andrzejuk

Dowodzenie istnienia Boga w metafizyce Tomasza z Akwinu. Problem „drogi z przyczynowości sprawczej” (*ex causa efficientis*)..... 19

Tomasz Pawlikowski

Czy św. Tomasz z Akwinu korzystał z *De veritate* Roberta Grosseteste’a? Punkty styczne w nauczaniu o prawdzie obu myślicieli 33

Michał Zembrzuski

Metafizyka substancji duchowych w *Quaestiones de spiritualibus creaturis*..... 55

Henryk Majkrzak

Cuda Jezusa Chrystusa w objaśnieniu św. Tomasza z Akwinu..... 75

Artur Andrzejuk

Antropologia filozoficzna w teologii św. Tomasza z Akwinu..... 87

Magdalena Płotka

Tomasz z Akwinu o gniewie i jego moralnym uzasadnieniu w *S. th.* I-II, q. 46-48 i II-II, q. 158 103

Izabella Andrzejuk

Problematyka kontemplacji w tekstach Tomasza z Akwinu. Wybrane zagadnienia..... 115

Małgorzata Łuszczczyńska

Ius et lex, czyli rozważania świętego Tomasza z Akwinu nad prawem..... 129

Bartosz Zalewski

Podmiot legitymowany do tworzenia prawa według św. Tomasza z Akwinu. Próba egzegezy *Summy teologii* I-II, q. 90, a. 3 149

Adam Machowski

Aktualność filozofii politycznej Akwinaty. Ostrzeżenia epistemologiczne z XIII wieku 163

Bartosz Adamski

Gdyby miłość była konieczna. Kilka uwag o konieczności miłości i wolności Boga w dziele stworzenia według św. Tomasza z Akwinu 181

Przemysław Artemiuk

Dlaczego teolog fundamentalny powinien czytać św. Tomasza z Akwinu?..... 191

Jacek Banaś

Św. Tomasz z Akwinu o znaczeniu prawdy i mądrości oraz roli nauczyciela w zdobywaniu wiedzy, czyli co ważnego może wnieść filozof średniowieczny do współczesnej edukacji..... 215

Bożena Listkowska	
Miłość niemożliwa? Analiza ujęć relacji człowiek-zwierzę w filozofii św. Tomasza z Akwinu i tomizmie konsekwentnym Mieczysława Gogacza	227
Martyna Kozakiewicz	
Czy Joseph Ratzinger zajmował się teologią Akwinaty?	247
Dawid Lipski	
Why Human Being is a Composite of a Plurality of Forms? – John Pecham’s Arguments	261
Valentine Aghoghophia Ovie	
Aquinas on the Fullness of the Grace of Mary	271

Edycje i tłumaczenia

Bartłomiej Uzar, Konstanty Milancej, Jan Siwierski	
Matteo Liberatore i jego metafizyka. Wstęp do tłumaczenia	285
Matteo Liberatore	
Metaphysica generalis seu ontologia / Metafizyka ogólna albo ontologia	291

Sprawozdania i recenzje

Dominika Rejewska	
Sprawozdanie. Sympozjum tomistyczne w 700-lecie kanonizacji św. Tomasza z Akwinu	331
Michał Zembrzusi	
Tomizm na XII Polskim Zjeździe Filozoficznym w Łodzi	343
Katarzyna Werkowicz	
Tożsamość lidera i jego etyczna formacja. Recenzja: Piotr Paweł Orłowski, <i>Tożsamość lidera i jego etyczna formacja z perspektywy traktatu św. Tomasza z Akwinu o rządach Bożych (S.Th., I, 103-119)</i>, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2022	347
Artur Andrzejuk	
Wśród ksiązek o Tomaszu z Akwinu. Recenzja: Eleonore Stump, <i>Akwinata</i>, tłum. Piotr Lichacz, Poznań-Warszawa 2022 (oryginał: Eleonore Stump, <i>Aquinas</i>, London and New York 2003).	367
Ewa A. Pichola	
Realizacja zadań edukacyjnych i wychowawczych przez nauczyciela filozofii w szkole średniej. Recenzja książki Agnieszki Gondek <i>Filozofia wychowania. Filozofia jako podstawa wykształcenia ogólnego w szkole średniej</i>, Warszawa 2021, s. 254	387
Nota o Autorach.....	395

Table of Contents

Editorial (Artur Andrzejuk)	9
Peer review in science	
Artur Andrzejuk's Interview with Antoni B. Stępień	11

Dissertations and articles

Artur Andrzejuk	
Proof for the Existence of God in Metaphysics of Thomas Aquinas. Problem of "the efficient cause" (<i>ex causa efficientis</i>).....	19
Tomasz Pawlikowski	
Does St. Thomas Aquinas Used Robert Grosseteste's <i>De veritate</i> ? Common Elements in Their Teaching About the Truth.....	33
Michał Zembrzuski	
The Metaphysics of the Spiritual Substances in <i>Quaestiones de spiritualibus creaturis</i>	55
Henryk Majkrzak	
Miracoli di Gesu Cristo secondo san Tommaso d'Aquino	75
Artur Andrzejuk	
Philosophical Anthropology in Theology of St. Thomas Aquinas.....	87
Magdalena Płotka	
Thomas Aquinas on Anger and its Moral Justification (<i>S. th</i> I-II, q. 46-48 and II-II, q. 158)	103
Izabella Andrzejuk	
Problem of Contemplation in the Texts of Thomas Aquinas. Chosen Aspects	115
Małgorzata Łuszczczyńska	
<i>Ius et lex</i> , or the Thoughts of Saint Thomas Aquinas on Law.....	129
Bartosz Zalewski	
A Legislator According to St. Thomas Aquinas. An Attempt at Exegesis of <i>Summa theologiae</i> I-II, q. 90, a.3	149
Adam Machowski	
The actuality of Aquinas' Political Philosophy. Epistemological Warnings from the Thirteenth Century	163
Bartosz Adamski	
If Love was Necessary. A Few Words on the Necessity of Love and the Freedom of God in the Act of Creation in St. Thomas Aquinas	181
Przemysław Artemiuk	
Why a fundamental Theologian Should Read St. Thomas Aquinas?.....	191
Jacek Banas	
St. Thomas Aquinas on the Importance of Truth and Wisdom and the Role of a Teacher in Acquiring Knowledge, or what the Medieval Philosopher Can Bring to Modern Education.....	215

Bożena Listkowska	
Impossible love? Analysis of the Human-Animal Relationship in the Philosophy of St. Thomas Aquinas and Consequential Thomism of Mieczysław Gogacz	227
Martyna Kozakiewicz	
Was Joseph Ratzinger Involved in the Study of Aquinas' Theology?.....	247
Dawid Lipski	
Why Human Being is a Composite of a Plurality of Forms? – John Pecham's Arguments.....	261
Valentine Aghoghophia Ovie	
Aquinas on the Fullness of the Grace of Mary.....	271

Editions and Translations

Bartłomiej Uzar, Konstanty Milancej, Jan Siwierski	
Matteo Liberatore and his metaphysics. Introduction to translation	285
Matteo Liberatore	
Metaphysica generalis seu ontologia / General Metaphysics or Ontology.....	291

Reports and Reviews

Dominika Rejewska	
Report. Thomistic Symposium on the 700th Anniversary of the Canonization of St. Thomas Aquinas	331
Michał Zembruski	
Thomism at the 12th Polish Philosophical Congress in Łódź	343
Katarzyna Werkowicz	
Leader's Identity and Ethical Formation. Review: Piotr Paweł Orłowski, <i>Tożsamość lidera i jego etyczna formacja z perspektywy traktatu św. Tomasza z Akwinu o rządach Bożych (S.Th., I, 103-119)</i> , Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2022	347
Artur Andrzejuk	
Among the Books On Thomas Aquinas. Review: Eleonore Stump, <i>Akwinata</i> , transl. Piotr Lichacz, Poznań-Warszawa 2022 (oryginal: Eleonore Stump, <i>Aquinas</i> , London and New York 2003).....	367
Ewa A. Pichola	
Implementation of Educational and Pedagogical Tasks by a Philosophy Teacher in High School. The Review of the Book by Agnieszka Gondek <i>Filozofia wychowania. Filozofia jako podstawa wykształcenia ogólnego w szkole średniej</i> , Warszawa 2021, s. 254	387
Note about authors.....	395

Why Human Being is a Composite of Plurality of Forms? – John Pecham's Arguments

Keywords: John Pecham, plurality of substantial forms, Thomas Aquinas, unity of substantial form, body of Christ

Abstract

In this paper, I offer a concise study of John Pecham's views on metaphysics and anthropology. While preparing, I relied on four his works: *Quaestiones tractantes de anima*, *Tractatus de anima*, *Quodlibeta quatuor*, and *Summa de esse et essentia*. I discuss questions regarding the conception of the soul, its origin and division. Next, there is a brief analysis of the views of the Archbishop of Canterbury concerning the problems of matter and theory of the embryo rations (*rationes seminales*). The last chapter hence discusses the problem of a status of the body of Christ at the time between His

death and resurrection in the context of a dispute on the unity and plurality of forms. This topic became the major reason for the dispute between John Pecham and Thomas Aquinas in 1270. The main task of this paper is an attempt to grasp the foundation of John Pecham's thesis on the plurality of forms in human being.

John Pecham is considered a representative of Neoplatonism. On the one hand, he eagerly turns to the authority of Augustine (divine illumination, theory of the embryo rations, unity of soul and its faculties). He also draws from

Doctor Dawid Lipski, Assistant professor at the Institute of Social Foundations of Penitentiary Studies of the Academy of Justice.

the “tradition” of the Franciscan masters, Alexander of Hales and Bonaventure. At the same time, he openly admits his inspirations on the views of Aristotle and Avicenna and especially appreciates Stagirite in solving *stricte* philosophical problems. This specific syncretism and eclecticism are especially visible in his theses on philosophical anthropology (psychology). In analysis of body and soul I may indicate at least three entwined components: Augustinian, Platonic and Avicennian.

* * *

Pecham¹ himself claims that he indebted his views in the domain of psychology (especially on activities and cognition of the soul) to philosophers such as: Augustine, Boethius and Aristotle². Similarly, when it comes to the view on the composition of soul from the form and matter, he calls the names of Avicenna and Boethius, and additionally falsely prescribes to the latter one the views of a Neoplatonic Dominic Gundisalvi expressed in *De unitate et uno*.

Pecham's theses (particularly in domain of metaphysics) clearly show a syncretism of influences characteristic of the Franciscan school of the epoch. I need to agree with G. Melani, an editor of *Tractatus de anima* that on the top-

ic of soul, body and forms, in the views of the Archbishop of Canterbury, three elements intervene: firstly, the Platonic one, when he says that soul essentially differs from body, secondly, the Avicennian, when he offers a definition of life, thirdly, there is a visible influence of the views of Augustine³. The aforementioned views on the creation and origin of the soul remain in a strict dependency on their theological connotations to which conservative theologians of the 12th and 13th centuries sought to be faithful. H. Spettmann speaks of Pecham as of a great proponent of the so-called “old Franciscan school” which actually is a “pre-Thomist” Scholastic⁴.

Pecham points out the dignity and superiority of human souls over other creatures and that God creates them out of nothingness by His singular act of creation. It has to be observed how much attention – following the Augustinian line and his other predecessors – the author turns to the conception of the embryo rations (*rationes seminales*) in the context of the creation of man. Moreover, it is worth mentioning that Pecham draws from the views of Aristotle to justify philosophical and theological theses, for the most part, to attack Thomas Aquinas and his conception of the unity of the substantial form.

¹ The following article refers to the conclusions included in the monography of Dawid Lipski, *Jan Peckham i Tomasz z Akwinu. Spór o jedność formy substancjalnej w człowieku*, [in:] *Opera Philosophorum Medii Aevi*, vol. 15, Warszawa 2015.

² Cfr. *Tractatus de anima Ioannis Pecham*, ed. P.G. Melani, Edizioni Studi francescani, Florence 1948, p. I, c. IV, p. 13-15.

³ Cfr. *Ibidem*, p. I, c. I, p. 4; p. III, c. XIV, p. 47.

⁴ Cfr. H. Spettmann, *Die Psychologie des Johannes Pecham*, w: *Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters* 20 (1919), p. 97.

I. Division of soul in the context of a structure of human being

Pecham asks the question of whether the sensual and vegetative life is prior to the infusion of the rational soul. He assumes that it is more proper to speak that in human being there is one fully animating soul consisted of threefold substance and life that is vegetative, sensual, and rational. On the basis of vegetative and sensual substance, the soul was classified to the species with regard to matter (*materialiter*). On the basis of the rational substance, the soul was classified to the genus with regard to form (*formaliter*). The rational soul has its own sensual faculties (*vires sensitivae*), because it is designed exactly as complementary to (*complementum*) sensual soul⁵.

The author observes that form joins matter with no other separated medium (*medio distinguentis*). However, it is not without mediation of something previously prepared (*medio disponentis*). The vegetative and sensual soul is hence such a disposition or preparation for the intellectual life. To support his reasoning, Pecham turns to the commentary of Averroes⁶, who claims that the vegetative life and the sensual life join with the body through the mediation of the union of rational soul and body. Sensual and vegetable life in a human being is, hence, something more material than reason, nevertheless, more immaterial

than body. There is a following implication for Pecham: we may separate the rational soul, its substance and activity from the body. The vegetative or sensual soul is impossible to detach from the body. We may do so in our cognition in approaching them as species⁷.

In arriving (*adveniens*) at an initiated composition of sensual soul and body, the rational soul does not annihilate a current soul, but actually supplements it (*completur*). That is why the intellectual soul and the prior composition do not create two souls but one, such as human being is one substance consisting of a soul and body composition. The arriving rational soul does not possess any contradiction with regard to the sensual soul. The sensual soul is even a necessary disposition (*dispositio*) to its acceptance. The rational soul maintains hence the born sensual soul (*genita*), which creates a material disposition for the intellect. Thus, if “there is intellect” in some substance, the sensual faculties are regarded as lower ones. However, Pecham clearly points out that the view expressed by some scholars claiming that it is some intentional power (*virtus intentionalis*) that is prior to the infusion (*infusio*) of the rational soul is false. According to the author, the objection explicitly derives from the words of Aristotle⁸. The rational soul, created by

⁵ Cfr. *Johannis Pechami Quaestiones Tractantes de Anima*, ed. H. Spettmann, [in:] *Geschichte der Philosophie des Mittelalters*, 19, 5–6 (Münster 1918), q. III resp., p. 37.

⁶ Pecham points out at commentary on the Nicomachean Ethics (Book VI, chapter 2) quotation not found.

⁷ Cfr. *Johannis Pechami Quaestiones Tractantes de Anima*, q. XXV solutio obiectorum, p. 187.

⁸ See: Aristoteles, *De animalium generatione* 736b.

God, includes hence in itself (*includit in se*), as says Pecham, three natures as three potentialities, not as three substances. The rule is that whatever is attainable for a lower faculty, is also possible for the higher one, not otherwise. Hence, just as the vegetativeness of a plant can animate (*vegetare*) the body, sensuality can animate the body and endow it with sensual faculty (*sensificare*). The latter view seems to be more in agreement with the words of scholars and theologians⁹. Nature governs the most noble subject, the organic body (*corpus organicum*), in a way that it is a disposition for rational life (*vitam rationalem*). Nature, thus, does not create a rational life as it itself is not born to be rational¹⁰. The rational soul cannot derive from another human being.

With regard to the question of whether the rational soul is a form of body and is a body itself at the same, Pecham claims that if, in the order of nature and time, the body had been formed prior to its soul, then we assume that body has its form and matter. Corporeal form hence (*forma corporalis*), especially of the human body, has no resemblance (*comparatio*) to the rational soul. That is why some corporeal form remains after receding the

rational soul. Rational soul, hence, leaves corporeality (*corporeitatis*), whose form is not annihilated through arriving or receding soul, as any soul or higher form is not in itself equipped with corporeality. In the human body, hence, all forms of four elements (*quattuor elementorum*) are reduced to one form of mixture (*forma mixta*). Obviously, this mixture cannot be of any character but proper for the human union. As a consequence, in human being there are numerous forms gradually (ordered) directed to the one ultimate perfection, which is why a man formed according to that pattern is a unity.

Archbishop's explanation on the relation of soul and body is rather vague. He claims that each moment of infusing a rational soul (*appropriatio*) into a human body is direct (*simpliciter*). This body is the most noble and the most balanced relation. Therefore, the soul can use it in a substantial way (*substantialiter*) as a substantial form. Assigning a soul to a particular body is substantial as far as a rational soul turns to this body¹¹. Thus, a form of soul (*forma animae*) is attributed to the matter of a body as to its aim but as to a thing that, in a sense, is needed¹².

2. Matter and theory of the embryo rations

Pecham analyses the problem concerning the potentiality of the first matter.

Potentiality is its own entire passivity (*mere passiva est*). Hence, on the potenti-

⁹ Nevertheless, this statement is in line with that of Thomas Aquinas. Pecham in presenting a historical approach on vegetativeness, sensuality and rationality (whether they compose one or three substances) only summarizes a pending debate.

¹⁰ Cfr. *Johannis Pechami Quaestiones Tractantes de Anima*, q. I, p. 9-11.

¹¹ Cfr. Fr. Ioannis Pecham, OFM, *Quodlibeta Quattuor*, q. IV ad 20, p. 57.

¹² Cfr. *Ibidem*, q. II ad 27 resp., p. 16.

ality of the first matter, we can say nothing else than it is equipped in the ability to accept form. The problem arises in understanding of what actually Pecham had in mind when he says that *informis materia* in the metaphysical approach is a fundament of all creatures, including the spiritual ones. He repeats a stance, already known in the tradition, on common complexity with form and matter (panhylemorphism) and distinguishes between the first matter form and the matter with a concrete form. There are no prior (*praesse*) dimensions within capabilities (*in viribus*) of the first matter unless regarded in potentiality. Only aftersubstantial elements, distinguished by the form of natural things, can indicate and establish new dimensions. In each body, these quantitative dimensions (*partes quantitativae*) are mostly and directly related to creating a being. In simpler elements, there is “more” matter than in more complex elements¹³. Parts of matter at each particular moment of constituting, are equally diverse (*aequaliter diversae*)¹⁴.

On the question of the origin of matter, Pecham shows that God – if he wants – can derive (*producit*) matter from nothingness, regardless of any form. Even form keeps matter in the completed essence (*conservat in esse completo*). God is able to – as says Pecham – cause the existence of matter without

form as the matter is more dependent on the Creator than on the form¹⁵.

To the question of what are the embryo rations – he answers – that they are the power to give birth to unities. The embryo rations are explained with regard to some existence achieved through the activity of nature. Man and donkey are in agreement in the order of nature. However, in man, we do not find the embryo ratio necessary to bring a donkey to existence as in human being, there is his species with regard to a particular kind of existence (*sub quodam esse*), which cannot be rejected by the corporeal nature of man. However, as Augustine says¹⁶, in a human being, there is an efficient cause (*ratio causalis*), which would be able, through the power of God, to create a donkey. God can change every body into each other one, similarly to Adam's rib, which served as the embryo ratio for the creation of the body of Eve. Nevertheless, such dependency does not take place when an angel and a man are considered. From the power of an angel no human being can come to existence, nor otherwise¹⁷.

The embryo rations are, hence, the power responsible for bringing entities into existence. Moreover, this power is not only the power of giving birth but also indicates a sort of ability of matter and a particular mode of existence. For that reason, something remains an in-

¹³ Pecham follows Aristotle and shows the example comparing water and air (Aristoteles, *De generatione et corruptione*, 333a 22).

¹⁴ Cfr. *Summa de esse et essentia*, ed. F. Delorme, [in:] *Studi franciscani* (25) 1928, p. 64.

¹⁵ Cfr. *Quodlibet Quatuor*, q. 1, p. 175; See also: D. Sharp, *Franciscan philosophy at Oxford in the thirteenth century*, Oxford University Press 1930, p. 180-1.

¹⁶ Following the editor: *Super Genesis ad litteram*, lib. VI, c. 5-14; VII, c. 22, 28; IX, c. 17 et 18.

¹⁷ Cfr. *Summa de esse et essentia*, p. 66.

dividuality of a given genus, and even it differs from the others with regard to species. Thus, when a man dies and his body gets decomposed, an individuum of species turns into ashes, whereas it remains as an individuum of the genus. Should it happen – says Pecham – that ashes turned to wind or to the body of any animal, it would always remain true that matter and substance were previously in the body of some human being. Thus, it is possible that from an individuality of one species would come into existence another individuality (entity) of a given genus. However, there is no such possibility in the order of nature (*secundum naturam*)¹⁸, that from an entity of one genus would come into existence another entity of another genus.

In analysing questions about whether the embryo rations are included in feed or substance giving birth¹⁹, Pecham says that, from the perspective of causes,

they are in the generating substance (*in substantia generantis*), formally hence, in semen as the result of the abundance of nourishment (*de superfluo nutrimenti*)²⁰. Moreover, all the embryo rations carry some resemblance to the Sun. Trees and herbs differ in their transformation under the influence of the Sun but adequately to the intention (*secundum rationem intentionalem*), all are perfected by the sunlight²¹. It seems that the above suggests a similarity to the famous saying of Aristotle – confirmed by Thomas Aquinas – that man is born by man and the Sun²².

The above study allows Pecham to accept the view that the soul is a composition of matter and form, in accordance with the stance of panhylemorphism he expresses. Also, this view, close to the views of Bonaventure and Alexander of Hales, finds its justification in the arguments of their devoted pupil.

3. Ontic status of the body of Christ between death and resurrection

The question regarding the identity of the body of Christ, alive and dead, became the major reason for disagreement between John Pecham and Thomas Aquinas. It concerns not only metaphysical issues but also a domain of theological ones. Pecham speaks of the

views of Thomas and shows its flaws. Thus, he points out the meaning of form *corporeitatis* with regard to the question of the identity of the body of Christ between His death and resurrection.

In analysing the question of unequivocality and ambiguity in explaining the

¹⁸ Cfr. *Ibidem*, p. 67.

¹⁹ *Utrum ratio seminalis hominis sit in alimentis an in substantia generantis*.

²⁰ Cfr. *Quodlibet Quatuor*, q. 12 p. 158.

²¹ Cfr. *Quodlibet Quatuor*, q. 10, p. 30.

²² Cfr. Aristoteles, *Physica* 194b 14. Thomas refers to these words amongst other [in:] *Sententia Metaphysicae*, lib. 7, l.6 n. 21; *De potentia*, q. 3 a. 7 s.c. 3; *De substantiis separatis*, cap. 10 co.; *Summa contra Gentiles*, lib. 3 cap. 69 n. 24; *Summa Theologiae* I, q. 115 a.3 ad 2, and q. 118 a. 1 ad 3.

body of Christ²³ Pecham starts with a thesis that the union of two principles, form and matter, creates the existence (*dat esse*). From the first composition of the first substantial form (*forma prima substantialis*) with the first matter follows unity (at the same time, there is substance and that what is substance). Hence, we may say that a change of forms of natural bodies does not take place with regard to the numerical identity of substance as the state of the body, whether it is “alive” or “dead”, does not concern the essence of corporeality. With regard to a change, at the same time, there remain matter, potentiality and substantial form, as matter alone is not able to be a subject of a change.

On the question of the ontic status of the body of Christ between His death and resurrection, it is certain, according to the author, that Christ truly adopted human nature. After death, hence, He was deprived of human nature, as He was not a man, according to a common opinion of scholars. He also was not a living being during these three days (*in triduo*), nor did he have an animated body (*corpus animatum*). Neither had he any body as he did not belong to the genus of living beings. Thus – as Pecham summarizes – during the three days between His death and the resurrection, Christ was neither a human being nor

a living being nor an animated body as far as we use this term equivocally. Additionally, ambiguity allows to denote it as the body of a living being. Moreover – as Pecham says – it is commonly known that when dead bodies are concerned, we speak of twofold decomposition. Firstly, within the frame of human nature when soul and body are separated, and secondly, regarding the decomposition of a decaying body and its elements (*elementa*). Former separation would regard Christ, the latter one not, because His body was protected by the Divine nature from further decomposition. Thus, the scope of changes in the body of Christ as a result of His death was lesser than in any other human body concerned. This analysis led Pecham to the conclusion that the eye of Christ, alive and dead, can be denoted with the common name only equivocally as in both of these “states”, not only was it not the same eye, but also it was not an eye in a strict sense. However, the aforementioned eye, in both cases, was the same part of the human body. That is why each human body, as far as it is a body, numerically is considered to be the same body, both alive and dead²⁴.

It seems that the essence of this problem, according to Pecham, is that Thomas Aquinas did not take into consideration a view on the hierarchy of

²³ Essentially we focus here on a *responsio* of a question: *Utrum oculus dicatur de oculo Christi vivo et mortuo univoce vel aequivoco* (*Quodlibet Quatuor*, q. 11, p. 196-202). As points out Gordon Wilson *Quodlibet IV (Romanum)* is a direct answer and a criticism outspoken by Pechama with regard to the words of Thomas in a dispute on the unity of forms included in the III part *Summa teologiae* (Cfr. G. Wilson, *The Critique of Thomas Aquinas's Unicity Theory of Forms in John Pecham's Quodlibet IV (Romanum)*, [in:] *Franciscan Studies* 56 (1998), p. 423-431).

²⁴ Cfr. *Utrum oculus dicatur de oculo Christi vivo et mortuo univoce vel aequivoco* (*Quodlibet Quatuor*, q. 11, p. 196-202).

forms, and as a consequence, rejection of the form *corporeitatis* in the structure of man and Christ Himself. The absence of the form, would allow to maintain a numerical identity of the alive and dead

body and leads, according to Pecham, to numerous difficulties, including the possibility of undermining the reasonability of the cult of relics.

4. Conclusions

Pecham accepts the plurality of forms organised hierarchically in human being because each of them determines matter proper to itself (potentiality). Each further form is an act with regard to lower forms, and also a potentiality for further perfection. Thus, in the moment of joining the corporeality the rational soul, does not annihilate its form but maintains it in its existence. Corporeality is determined by the form of corporeality, not by the higher form, which does not have corporeality in itself. The very corporeality is, according to the author, “anticipated” in the very definition of soul expressed by Aristotle in *De anima*. Similar forms of elements remain in the form of mixture (*mixta*). Pecham excludes from one being only these forms which are contrary to each other, for example, “animateness” and “inanimateness”. Hence, the general assumption follows that in human being, there are numerous forms gradually subordinated (*ordinatae*) to one ultimate perfection. Starting from the form of elements and the mixture ordering its forms (*forma mixta*), through the form of corporeality, the form of vegetativeness, the form of sensuality, and then the rational form as the perfection of finality.

Pecham points out that the body is formed prior to the soul and remains even after the soul recedes. Secondly, the matter has some entitative existence. It, however, in itself essentially (*essentialiter*) distinguishes from the form.

According to Pecham, *rationes seminales* are a power which indicates some ability of matter and a particular mode of existence. As a consequence, even after the moment of decomposition, human body remains an individuum of the genus but of different species. On the one hand, Pecham stresses that we cannot speak of the body, that is deprived of soul and that both of these natures are mutually defined, and their relation is direct. What is more, he claims that when we define a body without its soul, it leads to ambiguity. On the other hand, he points out that the body is the most noble and the most balanced union. That is why a soul is able to use, or as Augustine prefers to say – govern a body in a substantial way (*substantialiter*) as a substantial form.

With regard to the ontic status of Christ between His dead and resurrection Pecham shows that Christ lost His human nature and his body did not belong to living entities. It does not belong to the genus of human bodies and

cannot be denoted a body unequivocally but only ambiguously. However, each alive and dead body, as far as it remains a body and does not undergo further decomposition, numerically remains the same substance. It happens through a form *corporeitatis*, which maintains the material identity of subjects in both aforementioned cases. Moreover, the body of Christ, contrary to other dead bodies, was protected from further changes thanks to its divine nature.

Pecham assumes that after the moment of “infusion,” the rational soul remains the form of *corporeitatis*. Nature

demands the continuation of its existence if the body is to be considered one of the components of a human being. Otherwise, we will face contradiction with numerous theological theses, such as the resurrection of Christ or the resurrection of the dead²⁵. Thus, I need to agree with D. Douie who says that on the question of the relation of the soul to its powers, Pecham is essentially Augustinian. Nevertheless, on the question of the relation of soul and body, in attempting to reconcile Platonism with Aristotelianism, his stance seems to be rather vague²⁶.

²⁵ Cfr. D. Sharp, *ibidem*, p. 187.

²⁶ Cfr. D. Douie, *Archbishop Pecham*, Oxford 1952, p. 19.

Bibliography

1. Aristotle:
 - De generatione animalium*, ed. H.J. Drossaart Lulofs, Oxford 1965
 - De generatione et corruptione*, ed. C. Mugler, Paris 1966
 - Physica*, ed. W.D. Ross, Oxford 1950

2. John Pecham:
 - Fr. Ioannis Pecham, OFM, *Quodlibeta Quatuor*, (Quodlibeta I-III ad fidem codicum nunc prius edita, Girard J. Etzkorn; Quodlibet IV (Romanum), Ferdinandus Delorme), [in:] *Bibliotheca franciscana scholastica medii aevi* 25, Collegio S. Bonaventura, Grottaferrata 1989
 - Johannis Pechami Quaestiones Tractantes de Anima*, ed. H. Spettmann, [in:] *Geschichte der Philosophie des Mittelalters*, 19, 5-6 (Münster 1918)
 - Summa de esse et essentia*, ed. F. Delorme, w: *Studi franciscani* (25) 1928, p. 61-71
 - Tractatus de anima Ioannis Pecham*, ed. P.G. Melani, Edizioni Studi francescani, Florence 1948

3. Sancti Thomae de Aquino:
 - De substantiis separatis* (1968)
 - Quaestiones disputatae de potentia* (1953)
 - Sententia Metaphysicae* (1950)
 - Summa contra Gentiles* (1961)
 - Summa theologiae* (1888-1903)
 - (<http://www.corpusthomicum.org>)

4. Douie D., *Archbishop Pecham*, Oxford 1952.
5. Lipski D., *Jan Peckham i Tomasz z Akwinu. Spór o jedność formy substancjalnej w człowieku*, [in:] *Opera Philosophorum Medii Aevi*, vol. 15, Warszawa 2015.
6. Sharp D., *Franciscan philosophy at Oxford in the thirteenth century*, Oxford University Press 1930.
7. Spettmann H., *Die Psychologie des Johannes Pecham*, w: *Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters* 20 (1919), p. 1-102.
8. Wilson G., *The Critique of Thomas Aquinas's Unicity Theory of Forms in John Pecham's Quodlibet IV (Romanum)*, "Franciscan Studies" 56 (1998), p. 423-431.

Nota o Autorach

Bartosz Adamski – ks. mgr, absolwent Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Toruńskiej. Studia filozoficzno-teologiczne ukończył na Wydziale Teologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, uzyskując tytuł zawodowy magistra teologii na podstawie pracy pt. „*In libertatem vocati*” (Ga 5, 13). *Wolność w Chrystusie w świetle piątego rozdziału „Super Epistolam S. Pauli Apostoli ad Galatas lectura” św. Tomasza z Akwinu*. Za pracę tę otrzymał Nagrodę im. prof. Mieczysława Gogacza (laureat X edycji). Obecnie pełni funkcję prefekta roku propedeutycznego w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Toruńskiej.

Artur Andrzejuk – prof. dr hab., prof. zwyczaj. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, na którego Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej kieruje Katedrą Historii Filozofii. Przewodniczący Naukowego Towarzystwa Tomistycznego, redaktor naczelny Rocznika Tomistycznego. Autor szeregu publikacji z zakresu filozofii i teologii średniowiecznej, tomizmu, etyki i klasycznej filozofii człowieka. Interesuje się filozofią bytu, antropologią filozoficzną i etyką. Jest uczniem (i następcą na Katedrze) Profesora Mieczysława Gogacza.
Nr ORCID: 0000-0002-7926-4070

Izabella Andrzejuk – dr, wykładowca filozofii w Akademii Białskiej im. Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego, Polskiego Towarzystwa Pedagogiki Filozoficznej oraz redakcji „Rocznika Tomistycznego”. Jest autorką ponad osiemdziesięciu artykułów o tematyce filozoficznej. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się wokół historii filozofii (arystotelizm, tomizm, filozofia polska), etyki, klasycznej teorii człowieka, filozoficznych podstaw mistyki. Napisała książkę pt. *Filozofia przyjaźni. Tomasz z Akwinu* (Warszawa 2007), (wspólnie z Arturem Andrzejukiem) *Tomasz z Akwinu jako etyk* (Warszawa 2021) oraz *Od etyki Arystotelesa do filozofii moralnej Tomasza z Akwinu*, (Warszawa 2021).
Nr ORCID: 0000-0002-4961-2580

Przemysław Artemiuk – ks. prof. ucz., dr hab., teolog fundamentalny, adiunkt na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym w Łomży oraz przewodniczący Stowarzyszenia Teologów Fundamentalnych w Polsce. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Ostatnio opublikował monografię *Kim jest papież w Kościele? Szkice z teologii prymatu* (Płock 2022), a także zredagował tomy studiów *Odcienie polskiego katolicyzmu* (Płock 2022) oraz *Hermeneutyka i apologia. W kręgu myśli teologicznej ks. Henryka Seweryniaka* (Płock 2022).
Nr ORCID: 0000-0001-5337-0329

Jacek Banaś – nauczyciel, etyk; zastępca dyrektora Departamentu Kształcenia Ogólnego i Podstaw Programowych (MEiN).

Magdalena Bejm – magister filologii klasycznej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Od 2020 roku asystent dydaktyczny w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, prowadzi lektorat języka łacińskiego i greki starożytnej. Główne kierunki zainteresowań naukowych: mediewistyka, literatura nowołacińska XVI wieku, edytorstwo. Przygotowuje edycję cap. XXXIX-XL *Victoria Deorum, sive veri herois eductio* S.F. Klonowica wraz z komentarzem edytorskim.

Marcin M. Grabowski – absolwent filozofii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Do jego zainteresowań należą metafizyka tomistyczna, historia filozofii starożytnej i chemia organiczna.
Nr ORCID: 0009-0009-1072-2641

Martyna Kozakiewicz – mgr; doktorantka w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie na kierunku nauk teologicznych.

Dawid Lipski – dr; adiunkt w Instytucie Społecznych Podstaw Penitencjarystyki Akademii Wymiaru Sprawiedliwości. Stypendysta Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego (Liechtenstein), Fundacji Lanckorońskich z Brzezia (Londyn) oraz Deutscher Akademischer Austausch Dienst (Kolonja). Redaktor w czasopiśmie „Pro Fide, Rege et Lege” oraz w „Roczniku Tomistycznym”. Nauczyciel dyplomowany etyki w szkole podstawowej i średniej.
Nr ORCID: 0000-0003-2136-0622

Bożena Listkowska – dr, adiunkt w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Ukończyła studia filologiczne na Wydziale Humanistycznym Akademii Bydgoskiej oraz studia filozoficzne na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Doktorat nauk humanistycznych w zakresie filozofii otrzymała na UKSW w wyniku obrony rozprawy pt. *Lowańskie modyfikacje tomizmu tradycyjnego w pracach ks. Piotra Chojnackiego*; wersja książkowa: *Tomizm otwarty Piotra Chojnackiego* (Bydgoszcz 2014). Prowadzi badania nad współczesną filozofią polską. Przedmiotami jej zainteresowań są w szczególności filozofia człowieka i metafizyka. Współredaktor serii książek: *Tomizm polski 1879–1918. Słownik filozofów*, *Tomizm polski 1919–1945. Słownik filozofów* i *Tomizm polski 1946–1965. Słownik filozofów*. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego.
Nr ORCID: 0000-0002-6635-5934

Małgorzata Łuszczynska – dr hab., prof. ucz. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, pracownik w Katedrze Doktryn Polityczno-Prawnych i Prawa Rzymskiego na Wydziale Prawa i Administracji UMCS. Jest autorem licznych publikacji naukowych z zakresu filozofii prawa oraz historii doktryn polityczno-prawnych. Zainteresowania naukowe oscylują wokół problematyki społecznej nauki Kościoła katolickiego, tomizmu, myśli politycznej i prawnej średniowiecza, normatywizmu i jego krytyki, rozwoju filozofii prawa w okresie dwudziestolecia międzywojennego w Polsce. Członek Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, Polskiego Towarzystwa Myśli Politycznej. Redaktor czasopisma „Annales UMCS sekcja G (Ius)”.
Nr ORCID: 0000-0002-4387-8820

Adam Machowski – ks. dr, wykładowca filozofii i etyki w Akademii Jagiellońskiej w Toruniu. Obronił doktorat z teologii poświęcony moralno-etycznym aspektom *De regno* Tomasza z Akwinu i doktorat z filozofii na Universidad de Navarra zatytułowany *Participatio politica en Tomás de Aquino* będący interpretacją filozofii politycznej Akwinaty zawartej w *Komentarzu do „Polityki”* i w *Sumie teologicznej*. Autor wielu artykułów odnoszących się do doktryny społecznej i politycznej Tomasza z Akwinu. Ostatnio głównym tematem badań są studia komparatystyczne nad sprawnościami moralnymi u Akwinaty i Konfucjusza – książka: *Cnoty społeczne u Konfucjusza i Tomasza z Akwinu. Studium porównawcze nad sprawnościami moralnymi Wschodu i Zachodu*.
Nr ORCID: 0000-0003-0681-0728

Henryk Majkrzak SCJ – doktor habilitowany teologii dogmatycznej, doktor teologii życia wewnętrznego i doktor filozofii człowieka, kierownik Sekcji Filozoficznej Polskiego Towarzystwa Teologicznego oraz członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego i Polskiego Towarzystwa Tomasza z Akwinu, miłośnik dzieł i nauczania św. Augustyna, św. Tomasza z Akwinu i innych doktorów Kościoła. Wieloletni wykładowca w Wyższym Seminarium Misyjnym Księży Sercanów w Stadnikach oraz w różnych uczelniach kościelnych Krakowa i okolic, współpracujący z wieloma czasopismami naukowymi, autor ponad 140 publikacji, w tym 18 książek. Swoją działalnością wspiera rodzinę, patriotyzm i pamięć o Żołnierzach Wyklętych, czyli Niezłomnych.

Konstanty J. Milancej – student filozofii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Do jego zainteresowań należą historia scholastycznej filozofii naturalnej i metafizyki.

Nr ORCID: 0009-0000-9575-8217

Valentine Aghoghophia Ovie – ks. mgr, związany z Zakonem św. Augustyna w prowincji nigeryjskiej (urodził się w Lagos w Nigerii). W 2012 roku uzyskał na Uniwersytecie św. Tomasza z Akwinu w Makurdi w stanie Benue licencjat z filozofii, a w 2017 roku na Uniwersytecie św. Augustyna w Jos, w stanie Plateau licencjat z teologii. Pogłębiając swoje naukowe zainteresowania studiował teologię uzyskując w 2022 roku na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie tytuł magistra teologii dogmatycznej. Obecnie kończy swoją rozprawę doktorską z teologii dogmatycznej. Ponadto od sześciu lat pracuje jako wikariusz w Archidiecezji Warszawskiej, zajmując się anglojęzyczną społecznością katolicką. Publikuje artykuły na tematy teologiczne związane z angelologią, kosmogonią, mariologią i epistemologią.

Tomasz Pawlikowski – dr hab., pracownik naukowy w Bibliotece Publicznej m. st. Warszawy – Bibliotece Głównej Województwa Mazowieckiego. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Opublikował kilkadziesiąt tekstów naukowych w formie artykułów, recenzji lub monografii, głównie z zakresu filozofii, z których największe znaczenie ma książka *Prawda następstwem istnienia. Problem prawdy w interpretacji św. Tomasza z Akwinu* (2013). Jest ponadto autorem 127 haseł w Powszechnej Encyklopedii Filozofii i 32 w Encyklopedii Filozofii Polskiej. Podejmuje także tematy związane z historią księgozbiorów.

Nr ORCID: 0000-0003-0618-611X

Ewa Agnieszka Pichola – dr, absolwentka Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Doktorat z filozofii obroniła w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego na podstawie rozprawy, w której analizowała dorobek Dietricha von Hildebranda z perspektywy obecności wątków modernistycznych w jego pismach. Interesuje się zagadnieniami z pogranicza metafizyki i psychologii, a szczególnie filozoficznymi podstawami koncepcji psychologicznych oraz antropologicznymi aspektami prawdy.
Nr ORCID: 0000-0001-6078-7384

Magdalena Płotka – dr hab., profesor uczelniany w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Pełni funkcję z-cy dyrektora Instytutu Filozofii oraz z-cy przewodniczącego Rady Dyscypliny Filozofia. Jest ponadto z-cą redaktora naczelnego Rocznika Tomistycznego i członkiem Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Zainteresowania naukowe M. Płotki skupiają się wokół średniowiecznej filozofii praktycznej, historii filozofii polskiej w XV i XVI wieku, paleografii łacińskiej oraz filozofii współczesnej. Jest autorką książek: *Metafizyka i semantyka. Filozofia Jana Wersora* (Warszawa, 2013), *Filozofia jako praktyka. Myśl krakowskiego praktycyzmu w XV i XVI wieku* (Warszawa 2016) oraz *Tomasz z Akwinu o przyjemności*, (Warszawa 2021). Publikuje w „Rocznikach Filozoficznych”, „Edukacji filozoficznej”, „Filo-sofiji”, „Roczniku Tomistycznym” i in.
Nr ORCID: 0000-0002-6993-2178

Dominika Rejewska – studentka filozofii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Pracę dyplomową poświęca zagadnieniom ontologii dzieła sztuki u Hansa-Georga Gadamera.

Jan Siwierski – studiuje na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz na Warszawskim Uniwersytecie Medycznym. Do jego zainteresowań należą metafizyka, logika i filozofia nauki.

Antoni B. Stępień – prof. zw. dr hab., emerytowany profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Głównym przedmiotem jego zainteresowań filozoficznych są trzy dyscypliny: teoria poznania, metafizyka i estetyka. W teorii poznania podejmował: fenomenologiczną analizę deskrypcyjną, dyskusję ze sceptycyzmem oraz obronę możliwości wiedzy koniecznej

dotyczącej świata. Jego teorię poznania określa się mianem fundacjonalistycznej, maksymalistycznej i realistycznej. W metafizyce argumentuje za pochodnością świata od bytu absolutnego, osobowego, nieskończonego, wszechwiedzącego, wszechmocnego i nieskończenie dobrego; za odrębnością substancjalną człowieka w stosunku do innych bytów, w tym za niematerialnością najważniejszych działań umysłu ludzkiego oraz za istnieniem wolnej woli. Tezy te skłaniają go do uznania, że sens życia ludzkiego wykracza poza istnienie w świecie materialnym w takiej formie, w jakiej go teraz znamy. W stosunku do swego stanowiska filozoficznego używa określenia: „tomizm egzystencjalny w niektórych sprawach fenomenologizujący”. W estetyce podlega wpływowi fenomenologii w wydaniu Ingardena, a szczególnie – aksjologii fenomenologicznej. Jest autorem takich prac jak: *Wstęp do filozofii* (5 wydań); *Elementy filozofii*; *Wprowadzenie do metafizyki*; *O metodzie teorii poznania*; *Propedeutyka estetyki* (2 wydania); *Zagadnienie punktu wyjścia w filozofii. Teorie relacji: filozoficzne i logiczne*; *Studia i szkice filozoficzne* (3 tomy).

Bartłomiej Uzar – student Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Zainteresowania naukowe oscylują między metafizyką i logiką, zwłaszcza w kontekście scholastycznym, neoscholastycznym i analitycznym. Nr ORCID: 0000-0002-2240-1310

Katarzyna Werkowicz – mgr fizjoterapii i filozofii. Absolwentka studiów licencjackich i magisterskich na Akademii Wychowania Fizycznego oraz na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. W jej dorobku, znajdują się prace naukowe z obszaru medycyny i filozofii. Analizowała takie problemy jak: wstyd w relacji lekarz – pacjent oraz antropologia zawarta w polskim Kodeksie Etyki Lekarskiej.

Bartosz Zalewski – dr, adiunkt adiunkt w Katedrze Doktryn Polityczno-Prawnych i Prawa Rzymskiego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Pracę doktorską pt. „*Humanitas*” w ustawodawstwie Konstantyna Wielkiego obronił z wyróżnieniem 2020 roku. Jest członkiem Naukowego Towarzystwa Tomistycznego oraz Polskiego Towarzystwa Historii Prawa. Jego zainteresowania naukowe dotyczą wpływu chrześcijaństwa na prawo rzymskie w okresie późnoantycznym, rzymskiego prawa karnego i jego

receptji w Europie średniowiecznej oraz wczesnonowożytnej, myśli polityczno-prawnej św. Tomasza z Akwinu.

Nr ORCID: 0000-0001-7508-354X

Michał Zembrzusi – dr hab., profesor uczelniany w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Pełni funkcję Zastępcy Przewodniczącego Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Jest dyrektorem serii wydawniczej „Biblioteka Rocznika Tomistycznego”. Interesuje się problematyką epistemologiczną w starożytności i średniowieczu, a szczególnie problematyką pamięci i teorią intelektu możnościowego i czynnego. Jest współredaktorem książek w serii „Opera Philosophorum Medii Aevii”. W jej ramach w 2012 opublikował autorską monografię zatytułowaną: *Tomasz z Akwinu. Komentarz „O pamięci i przypominaniu”*. W 2019 roku wydał monografię pt. *Filozofia intelektu. Tomasz z Akwinu koncepcja intelektu możnościowego i czynnego*. Jest autorem przekładów: *Tomasz z Akwinu, Komentarz do De hebdomadibus Boecjusza*, (Warszawa 2021) oraz *Tomasz z Akwinu, Kwestia o substancjach duchowych*, (Warszawa 2023).

Nr ORCID: 0000-0003-4647-479X